

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПУБЛІЧНОГО ТА ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

УДК 342.9:004.9

Кормич Б. А., НУ "ОЮА"

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОНЯТТЯ ТА ТИПОЛОГІЇ ІНФОРМАЦІЇ В НОВОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

У статті на основі аналізу сучасного українського законодавства розкрито зміст поняття інформації. Охарактеризовані класифікація інформації та основи її типології. Сформульовано головні тенденції правового регулювання інформаційних стосунків.

В статье на основе анализа современного украинского законодательства раскрыто содержание понятия информации. Охарактеризованы классификация информации и основы ее типологии. Сформулированы главные тенденции правового регулирования информационных отношений.

The present article provides the analyses of the modern Ukrainian legislation to determine the essence of the term «information». The classification and principles of typology of information are also characterized. Besides, the major trends of the legal regulation of informational relations are formulated.

Одним із важливіших факторів, що обумовлює сучасне життя держави та суспільства, є процес інформатизації, який проникає практично в усі сфери людської діяльності. Динаміка процесу інформатизації призводить до постійної зміни існуючих типів інформаційних відносин та виникненню значної кількості нових, що тягне за собою необхідність постійної модернізації та вдосконалення інформаційного законодавства.

Ще одним важливим фактором впливу на інформаційне законодавство є розвиток наприкінці ХХ ст. міжнародно-правового регулювання деяких окремих аспектів інформаційної діяльності, таких як: механізми забезпечення права на інформацію, доступ до екологічної інформації, захист персональних даних при автоматизованій обробці, транскордонне телебачення тощо. Приєднання України до низки міжнародно-правових актів з цих питань і взяття на себе відповідних міжнародних зобов'язань обумовило необхідність імплементації ряду важливих норм в національне законодавство.

Питанням розвитку інформаційного законодавства, його взаємодії із процесами розбудови інформаційного суспільства приділяли увагу такі вітчизняні та зарубіжні фахівці-правознавці, як І. Арістова, І. Бачило, Р. Калюжний, В. Копилов, В. Лопатін тощо.

Але останнім часом відбулося істотне реформування інформаційного законодавства, яке включає і зміни у поглядах на саме поняття та класифікацію інформації. Саме аналізу цих змін і присвячена дана стаття.

Важливі кроки на цьому шляху були зроблені у 2011 р. із набуттям чинності цілим рядом законодавчих актів з питань регулювання інформаційної діяльності: нової редакції Закону України «Про інформацію», Законів України «Про захист персональних даних» та «Про доступ до публічної інформації». При чому норми зазначених законодавчих актів внесли зміни не лише у правила здійснення тих або інших видів інформаційної діяльності, права суб'єктів інформаційних відносин, але й істотно змінили тлумачення самого поняття інформації та її типологію. Оскільки, згідно ч. 2. ст. 4 Закону України «Про інформацію», саме інформація, що представлена у визначеній законодавством формі, виступає об'єктом інформаційних відносин, то подібні зміни впливають на розуміння всієї системи інформаційних відносин та інформаційної діяльності.

Стара редакція Закону України «Про інформацію» визначала інформацію як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються в державі, суспільстві та оточуючому природному середовищі.

Таке визначення інформації в більшій мірі було орієнтовано на традиційні види інформаційної діяльності, об'єктом яких виступає інформація, та відповідно на здатність інформації передаватися від одного суб'єкта інформаційних відносин до іншого.

Наприклад, це стосується терміну «публічно оголошені відомості», який охоплює як діяльність засобів масової інформації так і публічні виступи.

Нова редакція Закону України «Про інформацію» в ст. 1 містить інше визначення, яке до того ж відтворене і у ст. 200 Цивільного кодексу України. Згідно цього визначення інформація – це «будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді» [1].

В даному випадку увага зосереджується на придатності відомостей та даних до подальшої обробки. Тобто, відбувається зміна акцентів в бік технологій обробки інформації, що безумовно є віддзеркаленням сучасних процесів становлення інформаційного суспільства та розвитку інформаційної економіки. При чому, окремо виділяється інформація в електронному вигляді, яка обробляється за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Саме придатність до подальшої обробки та використання перетворює відомості та дані на інформацію, та відповідно, на об'єкт інформаційних відносин.

Наприклад, на цю обставину прямо вказує Закон України «Про телекомунікації», згідно якого (ст. 1) дані визначаються як інформація у формі, придатній для автоматизованої обробки її засобами обчислювальної техніки;

Це підтверджується, також, і іншою нормою тієї ж ст. 1 Закону України «Про інформацію», яка визначає основні функції матеріального носія інформації – документу. Таких функцій є дві: збереження інформації та передавання інформації. При цьому окремо виділяються передавання інформації у часі та передавання інформації у просторі.

Формами існування інформації є матеріальний носій (документ), електронна форма, а також будь-яка інша форма, яка може бути перетворена на дві попередніх. Так, вже згаданий Закон України «Про телекомунікації» характеризує інформацію як «відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб» [2]. Тобто, головною властивістю інформації є її подання у вигляді (формі), в якій вона може бути передана.

Відповідна, визначена законом форма представлення відомостей та даних, повинна забезпечувати можливість її передачі не лише існуючим суб'єктам інформаційних відносин (передавання у просторі), але й тим суб'єктам, які виникнуть у майбутньому (передавання у часі).

Таким чином, можна говорити про декілька ключових, з точки зору юридичного визначення, властивостей інформації, це:

- можливість представлення у визначеній законом формі;
- придатність для збереження або передачі;
- доступність для інших суб'єктів інформаційних відносин.

Подібний підхід до правового регулювання поняття «інформація» цілком відповідає концепції, згідно якої, для перетворення на інформацію як об'єкт інформаційних відносин, відомості або дані, повинні бути «організовані в такій формі та документовані або передані таким чином, що можуть бути сприйнятими іншою особою» [3].

Одночасно відбулися і істотні зміни у класифікації інформації, визначеної національним законодавством. Дані зміни спрямовані на вирішення ряду важливих завдань, в рамках розвитку окремих інститутів інформаційного законодавства. Зокрема, це стосується імплементації положень ратифікованої Україною Страсбурзької Конвенції про захист осіб стосовно автоматизованої обробки даних особистого характеру та впорядкування механізму забезпечення права на інформацію.

Наразі класифікація інформації, що на сьогодні склалася в українському законодавстві, базується на декількох підставах та є наскрізною, тобто одна і та ж сама інформація може одночасно класифікуватися за декількома підставами.

Такими підставами класифікації є:

- порядок або режим доступу до інформації;
- порядок реалізації права на інформацію;
- спосіб поширення інформації;
- вид інформації за змістом.

В залежності від порядку або режиму доступу (ст. 20 Закону України «Про інформацію») інформація поділяється на: відкриту інформацію та інформацію з обмеженим доступом.

В свою чергу, законодавством встановлюються три види інформації з обмеженим доступом: конфіденційна інформація, таємна інформація та службова інформація.

Головною відмінністю при цьому виступають суб'єкт та підстави визначення доступності інформації.

Так, доступ до конфіденційної інформації (ст. 7 Закону України «Про доступ до публічної інформації») обмежується фізичною або юридичною особою, яка не є суб'єктом владних повноважень та володіє або розпоряджається такою інформацією. Поширення такої

інформації здійснюється у визначеному цими особами порядку за їхнім бажанням, відповідно до передбачених ними умов.

Доступ до таємної інформації обмежується та визначається відповідно до законодавства та за умови, якщо розголошення такої інформації може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну, банківську таємницю, таємницю слідства та іншу, передбачену законом таємницю.

Нарешті, доступ до службової інформації визначається суб'єктами владних повноважень, у відповідності з їх компетенцією. Зокрема, до службової інформації належить інформація, що перебуває у розпорядженні суб'єктів владних повноважень і складає внутрішню службову кореспонденцію, пов'язану із здійсненням контрольних та наглядових функцій, процесом прийняття рішень тощо. До цієї ж категорії відноситься інформація, зібрана в процесі оперативно-розшукової, контррозвідальної діяльності та у сфері оборони країни та не віднесена до державної таємниці тощо.

Інша класифікація інформації безпосередньо пов'язана із порядком реалізації права на інформацію та базується на встановленні законом обов'язку власника або розпорядника щодо надання доступу до такої інформації.

Так, Закон України «Про доступ до публічної інформації» [4] (ст. 1) запроваджує таку категорію, як «публічна інформація». До публічної інформації відноситься відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація двох категорій:

- інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством;

- інформація, яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації.

Як вже зазначалося, віднесення інформації до категорії «публічна інформація» обумовлюється наявністю обов'язку власника або розпорядника інформації щодо надання доступу до неї.

В повному обсязі обов'язок щодо надання доступу до публічної інформації та створення механізмів забезпечення такого доступу розповсюджується на суб'єктів владних повноважень, до яких відносяться органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки

Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання.

Але, крім того, існує перелік публічної інформації, яка належить іншим розпорядникам або суб'єктам господарювання прирівняним до розпорядників публічної інформації. До такого переліку зокрема входить:

- інформація щодо використання бюджетних коштів юридичних осіб, що фінансуються з державного або місцевих бюджетів;
- інформація, щодо виконання особами делегованих повноважень суб'єктів владних повноважень;
- інформація про умови постачання товарів і послуг суб'єктів господарювання, які займають домінуюче становище на ринку або наділені спеціальними чи виключними правами, або є природними монополіями;
- інформація про стан довкілля, якість харчових продуктів і предметів побуту;
- інформація про аварії, катастрофи, небезпечні природні явища та інші надзвичайні події, що сталися або можуть статися і загрожують здоров'ю та безпеці громадян;
- інформація, що становить суспільний інтерес.

Норми ст. 5 Закону України «Про доступ до публічної інформації» встановлюють декілька способів забезпечення доступу до інформації.

Така інформація систематично та оперативно оприлюднюється:

- в офіційних друкованих виданнях;
- на офіційних веб-сайтах в мережі Інтернет;
- на інформаційних стендах;
- будь-яким іншим способом;

Надання інформації, також здійснюється за запитами на інформацію, у порядку, передбаченому Законом.

В залежності від способу поширення Закон України «Про інформацію» (ст. 22) виділяє масову інформацію, під якою розуміється інформація, що поширюється з метою її доведення до необмеженого кола осіб.

Але одночасно, норма ч. 2 цієї ж статті, обмежує форми представлення масової інформації друкованою та аудіовізуальною інформацією, відносячи до засобів масової інформації лише ті, що призначені для поширення лише цих двох видів інформації.

Засобом поширення друкованої масової інформації є преса. Що ж стосується масової аудіовізуальної інформації, то питання щодо можливості віднесення інформаційних ресурсів мережі Інтернет до засобів масової інформації все ще залишається неврегульованим.

Адже, питання аудіовізуальної інформації регулюються виключно Законом України «Про телебачення і радіомовлення», згідно якого (ст. 1) аудіовізуальна інформація це – будь-які сигнали, що сприймаються зоровими і слуховими рецепторами людини та ідентифікуються як повідомлення про події, факти, явища, процеси, відомості про осіб, а також коментарі (думки) про них, що передаються за допомогою зображень та звуків.

В той же час інформація, доступ до якої забезпечується через мережу Інтернет, визначається або як дані, або як інформація в електронному вигляді.

Нарешті, найбільш розгалуженою і деталізованою є визначена нормами ст. ст. 10 – 19 Закону України «Про інформацію» класифікація інформації *за змістом*, у відповідності до якої інформація поділяється на такі види:

- інформація про фізичну особу;
- інформація довідково-енциклопедичного характеру;
- інформація про стан довкілля (екологічна інформація);
- інформація про товар (роботу, послугу);
- науково-технічна інформація;
- податкова інформація;
- правова інформація;
- статистична інформація;
- соціологічна інформація;
- інші види інформації.

В цьому переліку слід виділити такий вид інформації, як інформація про фізичну особу, оскільки в Україні відбувається формування цілісної системи захисту персональних даних, і зміст цієї інформації обумовлює і обмеження доступу до неї, і особливий порядок захисту, і специфіку надання доступу та розповсюдження такої інформації.

Згідно ст. 11 Закону України «Про інформацію» інформація про фізичну особу або персональні дані представляє собою відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

Ключовим аспектом, що відрізняє персональні дані, є можливість ідентифікації особи, якої вони стосуються. Знеособлення таких даних автоматично позбавляє їх статусу інформації про фізичну особу.

До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження.

Особливостями правового регулювання обігу персональних даних є:

- заборона збирання таких даних без згоди фізичної особи, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини;
- забезпечення фізичній особі вільного доступу до інформації, яка стосується її особисто, крім випадків, передбачених законом.

Правова регламентація даного виду інформації є важливим елементом захисту одного з ключових громадянських прав – права на недоторканість особистого життя, яке встановлюється нормами ст. 32 та 34 Конституції України. Безпосередньо порядок використання та захисту такої інформації визначається Законом України «Про захист персональних даних» [5].

Слід зазначити неоднорідність категорії інформація про особу, яка тягне за собою особливості порядку доступу до цієї інформації.

Законодавство оперує двома термінами: інформація про фізичну особу та конфіденційна інформація про фізичну особу, що свідчить про те, що не будь-які персональні дані є конфіденційними.

Зокрема, ст. 5 Закону України «Про захист персональних даних» передбачає такі виключення, як:

- знеособлені персональні дані;
- персональні дані певних категорій громадян, віднесення яких до інформації з обмеженим доступом заборонене законом;
- персональні дані фізичної особи, яка претендує зайняти чи займає виборну посаду (у представницьких органах) або посаду державного службовця першої категорії.

Слід зазначити, що перелік видів інформації за змістом, визначених в Законі України «Про інформацію», не є вичерпним. Національне законодавство передбачає ще цілу низку інших видів інформації.

Так, Закон України «Про державну статистику» (ст. 1) визначає такий вид інформації як адміністративні дані – дані, отримані на підставі спостережень, проведених органами державної влади (за винятком органів державної статистики), органами місцевого самоврядування та іншими юридичними особами відповідно до законодавства та з метою виконання адміністративних обов’язків та завдань, віднесених до їх компетенції.

Адміністративні дані про конкретних респондентів мають статус конфіденційної інформації (ст. 21 Закону України «Про державну статистику»).

Іншим видом інформації є «офіційна інформація органів державної влади та органів місцевого самоврядування (офіційна інформація)» (ст. 1 Закону України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації») [6] – офіційна документована інформація, створена в процесі діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, яка доводиться до відома населення в порядку, встановленому законодавством.

Нарешті, Закон України «Про рекламу» (ст. 1) містить поняття реклами, яка визначається як інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару [7].

Сучасне правове регулювання питань визначення та класифікації інформації в Україні відбиває в собі ряд ключових тенденцій, серед яких: вдосконалення механізмів захисту та реалізації окремих прав і свобод людини в інформаційній сфері, імплементація міжнародно-правових зобов’язань України, адаптація законодавства до процесів розбудови інформаційного суспільства, зокрема в тому, що стосується широкого використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій.

Разом з тим, слід розуміти, що інформатизація, це в першу чергу процес, який має свою динаміку, що впливає і на значення інформації як об’єкту суспільних відносин, і на зміст та види самих цих відносин. А це, в свою чергу, обумовлює динаміку розвитку інформаційного законодавства, яке і в майбутньому буде досить швидко змінюватися.

Література:

1. Закон України «Про інформацію» в редакції Закону № 2938-VI від 13 січня 2011 // Відомості Верховної Ради України. – 2011 – № 32. – Ст. 313.

2. Закон України «Про телекомунікації» від 18 листопада 2003 р. № 1280-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.
3. Кормич Б. А. Інформаційне право : підручник / Б. А. Кормич. – Харків: Бурун і К, 2011 – с. 10.
4. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.
5. Закон України «Про захист персональних даних» від 1 червня 2010 р. № 2297-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.
6. Закон України «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» від 23 вересня 1997 р. № 539/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 49. – Ст. 299.
7. Закон України «Про рекламу» від 3 липня 1996 року // Відомості Верховної Ради, 1996. – № 39. – Ст. 181.

УДК 351.82:338.24(477)

Каплюченко Т. В., НУ "ОЮА"

СТАНОВЛЕННЯ РИНКОВОГО НАГЛЯДУ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ПОТРЕБИ ТА МЕХАНІЗМ ЇХ ВИРІШЕННЯ

У статті проаналізовано становлення системи ринкового нагляду в Україні, надано загальну характеристику недолікам чинної системи у порівнянні з країнами-членами ЄС.

В статье проанализировано становление системы рыночного надзора в Украине, изложена общая характеристика недостатков существующей системы по сравнению со странами-участниками ЕС.

This article analyzes the formation of market surveillance system in Ukraine, described the general characteristics of shortcomings in the existing system in comparison with EU member-states.

Створення в Україні сприятливих умов для започаткування та ведення бізнесу стало найважливішим питанням виживання у конкурентній боротьбі за інвестиції іноземних країн. У міжнародних рейтингах, як середовище для провадження бізнесу Україна стабільно посідає місце далеко в другій сотні країн світу та є одною